

පාලිප්පොතාන මහාශිලා සුසානය හා තත්කලාපිය පූර්ව ඓතිහාසික සුසාන කැනීමේවලින් විද්‍යාමාන වන අනුරාධපුර තදාශ්‍රිත ප්‍රදේශයේ සංස්කෘතික හු දර්ශනය

මහාචාර්ය ඩී. කුසිත මැන්දිස්

පුරාවිද්‍යා හා උරුම කළමනාකරණ අධ්‍යයනාංශය, ශ්‍රී ලංකා රජරට විශ්වවිද්‍යාලය, මිහින්තලේ.

Abstract

The Palipbothana megalithic burial site is located in the Ratmalgahawava No. 224, Grama Niladhari, Divition, Kahatagasdigiliya Secretariat Division in Anuradhapura District, Sri Lanka. The department of Archeology and Heritage Management, Rajarata University of Sri Lanka, was conducted survey in 2021 Based on several research problems, after exploration three burial were selected for archaeology excavation, two of which were Cist type burials and one was a Double Orthostat burial. It is a special type megalithic burial found from Sri Lanka. According to C14 dating Double Orthostat burial was dated 369 BC. In relation to this research, three rever basing is most important for study ancient human settlement pattern those are Yan Oya , Malwatu Oya and Ma Oya basing, the human settlements built in these rever basing were studied in a systematic way from the prehistoric and proto historic period, where the peculiarities of the prehistoric and proto historic period were pointed out for the culture landscape of these area. In this article has discussed regardind how developed culture landscape from pre history to proto history period in Anuradhapura pheripharal area.

Key Word : Double Orthastat, Megalithic, Proto history, Cultural Landscape

හැඳින්වීම

අනුරාධපුර දිස්ත්‍රික්කයේ කහටගස්දිගිලිය ප්‍රාදේශීය ලේකම් කොට්ඨාශයේ රත්මල්ගහවැව - අංක 224, පාලිප්පොතාන ග්‍රාම නිලධාරී වසම තුළ පිහිටා ඇති පාලිප්පොතාන මහාශිලා සුසානය ශ්‍රී ලංකා රජරට විශ්වවිද්‍යාලයේ පුරාවිද්‍යා හා උරුම කළමනාකරණ අධ්‍යයනාංශය විසින් 2020 වර්ෂයේ ගවේෂණයට ලක්කරන ලදී. “ඉහළ මා ඔය සහ ඉහළ මල්වතුඔය නිමිනවල පූර්ව ඓතිහාසික අවධියට අයත් කහටගස්දිගිලිය - රත්මල්ගහවැව - පාලිප්පොතාන මහාශිලා සුසාන ක්ෂේත්‍රය ආශ්‍රිත පුරාවිද්‍යා ගවේෂණය (RUSL/PP/EXP1/2020)” යන ක්ෂේත්‍ර නාමය යටතේ 2020 වසරේ මුල් කාර්තුවේ සිදු කරන ලද මෙම පුරාවිද්‍යා ගවේෂණය ප්‍රථමය මත නව පර්යේෂණ ගැටළු කිහිපයක් පදනම් කර ගෙන 2020 වසරේ අග භාගයේ පුරාවිද්‍යා කැනීම් සිදුකරන ලදී.

පුරාවිද්‍යා කැනීම් කිරීම සඳහා ගවේෂණයේදී හඳුනාගත් පර්යේෂණ ගැටළු හා අරමුණු පදනම් කරගනිමින් ශිලා මංජුසා වර්ගයේ සුසානයක් එක් කැනීමක් සඳහා තෝරාගත් අතර එහි නිරපේක්ෂ පිහිටීම 8.52254852, 80.6688265 විය. RUSL/PP/EX1/2020 යන කේත නාමයෙන් මෙම කැනීම් නම් කරන ලදී එසේ ම කැනීමට තෝරා ගනු ලැබූ අනෙක් සුසානය ශිලා පුවරු දෙකක් සහිත පියන් ගලක් නොමැති පැතිගල් දෙකක් සහිත (Double Orthostat) වර්ගයේ සුසානයක් වන අතර ශ්‍රී ලංකාවෙන් මුල්වරට මෙවැනි සුසානයක් වාර්තා කර ඇත්තේ රංජිත් දිසානායක විසින් මොනරාගල දිස්ත්‍රික්කයේ කරගහවෙල ප්‍රදේශයෙනි (Disanayake, 2018) නමුත් එය කැනීම් කර නැත. මෙම සුසානය මෙරටින් වාර්තා වන සුවිශේෂ වර්ගයේ සුසාන ආකෘතියක් වන අතර මුල්වරට කැනීම් කරනු ලැබුවේ ශ්‍රී ලංකා රජරට විශ්වවිද්‍යාලයේ පුරාවිද්‍යා අධ්‍යයනාංශය විසිනි. GPS දත්ත අනුව එහි නිරපේක්ෂ පිහිටීම. 8.52245559, 80.66874884 වේ.

ක්‍රමවේදය

මෙම පර්යේෂණය සඳහා අවශ්‍ය දත්ත ලබාගැනීමට පුස්තකාල ගවේෂණයට අමතරව ක්ෂේත්‍ර ගවේෂණයක් හා පුරාවිද්‍යා කැනීමක් සිදු කරනු ලැබීය. ගවේෂණය හා කැනීම තුළ අවශ්‍ය ස්ථානවලදී නියැදි ලබාගන්නා ලද අතර සැලසුම් මගින් වාර්තාගත කිරීම, හරස්කඩ සැලසුම් මගින් වාර්තා කිරීම, ක්‍රමාණ සිතුවම් මගින් වාර්තාගත කිරීම, සංසිද්ධි පත්‍රිකා මගින් වාර්තා කිරීම, පුරාවස්තු අනු අංක පත්‍රිකා මගින් වාර්තා කිරීම, ඡායාරූප හා වීඩියෝ මගින් වාර්තා ගත කිරීම සිදු කරන ලදී.

ගවේෂණයේ දී අනාවරණය කරගත් ප්‍රතිඵල පදනම් කරගෙන සිදු කරන ලද පර්යේෂණ පුරාවිද්‍යා කැනීම් සඳහා සිරස් කැනීම් ක්‍රමවේදය (Vertical Excavation Method) භාවිත කරන ලද අතර, පස් ඉවත් කිරීමේ ක්‍රමවේදය ලෙස එඩ්වඩ් සී. හැරිස් (Edwerd C. Harris) විසින් හඳුන්වා දෙන ලද සංසිද්ධිගත අංක යෙදීමේ ක්‍රමය (Context System) භාවිත කරන ලදී.

විමර්ශනය

ප්‍රාග්ඓතිහාසික අවධියේ සංස්කෘතික හු දර්ශනය

පාලිප්පොතාන මෙගලිතික සුසාන භූමිය ආශ්‍රිතව සිදු කරනු ලැබූ පුරාවිද්‍යා

කැනීම් ස්ථානය ඉහළ මල්වතු ඔය හා මහ ඔය නිම්නවලට අයත් ව පිහිටා තිබේ. මෙතෙක් සිදුකර ඇති පුරාවිද්‍යා කැනීම්වලින් හමු වූ භෞතික සංස්කෘතික තොරතුරු අනුව විශේෂයෙන්ම මල්වතු ඔය ඉහළ නිම්නය, මහ ඔය ඉහළ නිම්නය හා යාන්ඔය මධ්‍ය නිම්නයේ භූ දර්ශනය නිර්මාණය සඳහා මානව ක්‍රියාකාරිත්වයේ බලපෑම පිළිබඳව හඳුනාගැනීමට අවකාශ සැලසී තිබේ. මෙම නිම්නවල මානව සම්භවයේ සමාරම්භය ප්‍රාග්ඓතිහාසික අවධිය දක්වා ඇතට දිවයන බව හඳුනාගත හැකිය. මෙම නිම්නවල ජනාවාස රටාව තිරස් ලෙස විමර්ශනය කිරීමේ දී පැහැදිලි වන්නේ අනුරාධපුර නගරය හා එහි තදාශ්‍රිත ප්‍රදේශය තුළ ප්‍රාග් ඓතිහාසික මධ්‍ය ශිලා මානවයාගේ පැලපදියම් වීම අදින් වසර 5850 කට පූර්ව කාලයේ සිට සිදු වී ඇති බවය. විකිරණමාන දින නිර්ණය කිරීම්වලින් මේ බව තහවුරු කරගෙන ඇත (Deraniyagala, 1992). අනුරාධපුර ඇතුළුපුර ගෙඩිගේ (AG85) පුරාවිද්‍යා කැනීම් සාධක අනුව එහි රතු දුඹුරු පාංශු කලාපයේ (Reddish Brown Earth) තිබී ජ්‍යාමිතික ස්වරූපී ක්ෂුද්‍ර ශිලා මෙවලම් වාර්තාවී ඇත (ibid). එයට අමතර ව අනුරාධපුර ගෙඩිගේ (AG69) කැනීම් අනුව ද රතු දුඹුරු පාංශු කලාපය තුළ තිබී ක්ෂුද්‍ර ශිලා මෙවලම් වාර්තා වී තිබේ. මේ පිළිබඳ ව දැරණියගල හා කෙනඩි විසින් සිදු කරන ලද අධ්‍යයන අනුව මෙසොලිතික මානවයා අනුරාධපුර ඇතුළුපුර භූමිය තුළ ජීවත්වී ඇති බව හඳුනාගෙන තිබේ (Deraniyagala, 1972).

අනුරාධපුරයේ හා තදාශ්‍රිත ප්‍රදේශයේ ජීවත් වූ මධ්‍ය ශිලා මානවයින් එළිමහන් වාසස්ථාන හා ගුහා ආශ්‍රිත පරිසරය තුළ ජීවත්වන්නට ඇතැයි උපකල්පනය කළ හැක්කේ ස්වාභාවික ගල් ගුහා රාශියක් අනුරාධපුරය හා තදාශ්‍රිත ප්‍රදේශයේ තුළින් හඳුනාගත හැකි බැවිනි. එසේ ම එළිමහන් ස්ථාන ආශ්‍රිත ව මෙතෙක් කරන ලද කැනීම්වලින් අනුරාධපුර ඇතුළුපුරයට අමතර ව ජේතවන විහාර භූමියෙන් හා වෙස්සගිරිය පුරාවිද්‍යා භූමියෙන් ද ශිලා මෙවලම් වාර්තා වී තිබේ (මැන්දිස්, 2009, මැන්දිස්, 2010, මැන්දිස්, 2006). ශ්‍රී ලංකාවේ ප්‍රාග්ඓතිහාසික අවධිය සම්බන්ධ ව මෙතෙක් සිදුකරනු ලැබූ අධ්‍යයන අනුව පෙන්වා දී ඇති කාරණය වන්නේ එකතු කිරීම් හා දඩයම මුල් කරගත් (Hunting and gathering) සංස්කෘතිය මෙම යුගයේ ක්‍රියාත්මක කිරීමට අවශ්‍ය මූලික පසුබිම අනුරාධපුරය හා තදාශ්‍රිත ප්‍රදේශ ඇසුරින් නිර්මාණය වී තිබී ඇති බවය. මධ්‍ය ශිලා සංස්කෘතිය අවශ්‍යයෙන්ම ක්‍රියාත්මක වූයේ දඩයම් කිරීම, එළවැල නෙලා ගැනීම, මසුන් ඇල්ලීම මත පදනම් වූ ආර්ථිකයක් තුළය. මෙම මිනිසුන්ගේ ජීවන රටාවට අදාළ සියල්ල ක්‍රියාත්මක වූයේ ස්වාභාවික පරිසරය ඇසුරෙනි. අනුරාධපුරයේ හා තදාශ්‍රිත කලාපයේ මල්වතු ඔය ඉහළ නිම්නය, මහඔය ඉහළ නිම්නය හා යාන්ඔය මධ්‍ය නිම්නයේ ප්‍රාග්ඓතිහාසික මධ්‍ය ශිලා ජනාවාස ක්‍රියාත්මක වීම සඳහා එම භූ ප්‍රදේශවල ස්වාභාවික පිහිටීම සෘජුව බලපා ඇත. විශේෂයෙන්ම පාෂාණ සහිත හින්ත (Rock outcrop) ආශ්‍රිත ස්වාභාවික ගල් ලෙන් රාශියක පිහිටීම වෙස්සගිරිය, අභයගිරිය, හදගල, පුංචි දඹුල්ල, වදකහගල හින්ත නැට්ටුක්කන්ද, සංගිලමලෙයි කන්ද ආශ්‍රිත ව හඳුනාගත හැකිය. එම පරිසරය සමෝච්ඡ විවිධත්වයකින් යුක්ත වන අතර ඒ නිසා භූමිය ආශ්‍රිතව ස්වාභාවික භූ පතන (Hollow) නිර්මාණය වීම ද හඳුනාගත හැකිය. මෙම ප්‍රදේශවලට ඊසාන දිග මෝසම් සුළග මගින් ලැබෙන වර්ෂාව නිසා එම ස්වාභාවික භූ පතන ආශ්‍රිතව අහස් ජලය රැඳෙන ස්ථාන නිර්මාණය වීම මත මුල් මානව ජනාවාස මෙම නිම්නවල ස්ථානගත වන්නට ඇති බව හඳුනාගෙන තිබේ (මැන්දිස්, 2019) එසේම මීට අමතරව කුර සහිත සතුන් වන වල්ඌරා (Suiscrofa), තිත්මුවා (Axis axis), ගෝනා (Rusa unicolour), කුළුහරකා (Bubalus

arnee), මීමින්නා (*Moschiola meminna*), ආදී සතුන්ගේ ඉහළ ජීවන පැවත්මක් මෙම කළාපයේ පවතින බැවින් යැපීම් ධාරිතාවයේ (*Carring capacity*) පවතින ඉහළ අගය නිසා මධ්‍යශිලා මානවයාට දඩයම් මෙම නිම්න තුළ සුලභ වන්නට ඇත (මනමේන්ද්‍රආරච්චි, 2007; මනමේන්ද්‍රආරච්චි හා අදිකාරී, 2014).

අනුරාධපුර පැරණි නගරය ආශ්‍රිතව ප්‍රාග්ඓතිහාසික මධ්‍යශිලා ජනාවාස පිළිබඳව සාධක ලැබීමට අමතරව අනුරාධපුර පුරාණ නගරයේ සිට කි. මී. 35 දුරින් පිහිටන යාන්මය මධ්‍ය නිම්නය තුළ ද ප්‍රාග්ඓතිහාසික මධ්‍ය ශිලා ජනාවාස පවතින්නට ඇතැයි මේ වනවිට උපකල්පනය කර තිබේ. සිරාන් දූරණියගල විසින් 1982 වර්ෂයේ දී කොක්ච්ඛේ ප්‍රදේශය ආශ්‍රයෙන් සිදුකරන ලද ගවේෂණයක දී භූමිය පරීක්ෂා කිරීම් ආශ්‍රිත කැනීමක් වවුල්ලෙන ආශ්‍රිතව සිදුකර ඇති අතර එහි දී තිරුවානා පතුරු (*Quartz flakes*) හා න්‍යෂ්ටීන් හඳුනාගෙන තිබේ. ඔහු පෙන්වා දී ඇති ආකාරයට මෙම සාධක ප්‍රාග්ඓතිහාසික මානව කෘති නොවන නමුත් කොක්ච්ඛේ ග්‍රාමයට උතුරු දෙසින් පිහිටන සංගිලිමලෙයි කන්දේ ඇති විශාල ලෙන තුළින් ප්‍රාග්ඓතිහාසික සාධක වාර්තා වීමට වැඩි ඉඩක් පවතින බවට විශ්වාසය එලකර තිබේ (*Deraniyagala 1982 in Senaviratne, 2007*).

ප්‍රාග්ඓතිහාසික අවධියේ මානව වාසස්ථාන මල්වතු ඔය ඉහළ නිම්නය, මහ ඔය ඉහළ නිම්නය හා යාන් මය මධ්‍ය නිම්නයේ හා එහි තදාශ්‍රිත නිම්නවල ක්‍රියාත්මක වීමට නම් එහි ස්වාභාවික පරිසරයේ පිහිටීම ද අතිශයින් ම වැදගත් විය යුතුය. දීර්ඝ කාලයක් තිස්සේ කාලය හරහා සිදු වී ඇති වෙනස්කම් ඔස්සේ මහ ඔය ඉහළ නිම්නය, මල්වතු ඔය ඉහළ නිම්නය හා යාන්මය මධ්‍ය නිම්නයේ භූ සැකැස්ම නිර්මාණය වී ඇත්තේ ස්වාභාවික ජලධාර, භූ පතන හා ශේෂ කඳු රාශියක් ඇසුරිනි. අනුරාධපුර දිස්ත්‍රික්කය ගත්කළ එහි නැගෙනහිර සීමාව තුළින් ඊසාන දිග දිශානුගත ව මෙම නිම්නවල ප්‍රධාන ජල මූලාශ්‍ර වන මල්වතු ඔය, මහඔය හා යාන් මය ගලා බසී. අනුරාධපුර දිස්ත්‍රික්කය හරහා ගලා යන ප්‍රධාන ජල මූලාශ්‍ර වන කළාමය, මල්වතු ඔය, හැරුණු විට ඇති ප්‍රධාන තම ගංගාව වන්නේ යාන් මයයි. මෝසම් සුළගින් ඇද හැලෙන මෝසම් වර්ෂාවෙන් පෝෂණය වන යාන්මය වසර මුලුල්ලේම ජලය නොසිඳී පවතින ගංගාවක් වන අතර අධික වියළි කාල වන ජූනි සහ සැප්තැම්බර් මාස අතර ද ජල ධාරිතාවයේ යම් අඩුවක් පෙන්නුව ද නොසිඳෙන ජල මූලාශ්‍රයක් වේ. එසේම යාන් මය අතු ගංගාවක් වහල්කඩ වැව පෝෂණය කරමින් යාන් මයට එක්වීම නිසා එහි පහල නිම්නයේ පෝෂක ප්‍රදේශය ජලය නිසා තවදුරටත් සශ්‍රික වීමට බලපා ඇත.

ඉහත නිම්නවල පුළුල් පරිසරය ගත්කළ සමෝච්ඡ විවිධත්වයෙන් යුත් භූමියක් දැකගත හැකිය. සමෝච්ඡ විවිධත්වයෙන් යුත් මෙම භූමිය නිර්මාණය වීම සඳහා බොහෝ විට බලපා ඇත්තේ මෙම නිම්න වටා පිහිටා ඇති ශේෂ කඳු පන්තියයි. එම ශේෂ කඳු බොහෝ විට ගොඩැලි ලෙස ස්ථානගත වීම හඳුනාගත හැකි අතර එම ගොඩැලි සහිත ශේෂ කඳු නිර්මාණය වීම සඳහා බයෝටයිට් නයිස් (*Biotite gneisses*) හෝන් බිලෙන්ඩ් බයෝටයිට් නයිස් (*Hornblende – biotite gneisses*) මිග්මටිටික් සහ ග්‍රැනටික් නයිස් (*Migmatitic & Granatic gneisses*) ආදී පාෂාණ වර්ග බලපා ඇති අතර ක්වාට්ස්සිට් හා (*Quartzites*) හා ක්වාට්ස් ෂිස්ට් (*Quartz schists*) වැනි කඳුකර කාණ්ඩයට (*Highland group*) අයත් පාෂාණ වර්ග බලපා තිබේ (*Cooray,1984*) . මෙම කඳුවල පිහිටීම මත බොහෝ ස්ථානවල ස්වාභාවික ලෙස නිර්මාණය වූ ගල්ගුහා (*Natural cave*)

රාශියක් කොක්චබේ, රස්නකවැව, වලහඉද්දවැව, ඕලුගස්කඩවල, සිරිමබැව, කල්පේ, මැදගමකන්ද, සංගිලිමලෙයි, කුඩා දඹුල්ල, හඳගල යන කඳුවැටි ආශ්‍රිතව හඳුනාගත හැකි වේ. ශේෂිත කඳු වැටි සහිත මෙම පරිසර පද්ධතිය පුරා හඳුනාගත හැකි ප්‍රධාන පස් වර්ගය වන්නේ රතු දුඹුරු පස වේ (ibid, fig 14 – 2 :291).

මෙම භූ විද්‍යාත්මක පිහිටීම නිසා ප්‍රධාන වශයෙන් ම ප්‍රාග්ඓතිහාසික මානව පැවැත්මට අත්‍යාවශ්‍ය කාරණා රාශියක් මෙම පරිසර පද්ධතිය තුළින් ස්වාභාවිකවම සැකසී තිබේ. ඒ අතර ප්‍රාග් මානවයන්ට සිය වාසස්ථාන ලෙස භාවිත කළ හැකි ස්වාභාවික ගල් පියැසිවල (Rock shelter) පිහිටීම හා දඩයම සඳහා සකසා ගත යුතු ගල් අවි (Stone tool) නිර්මාණයට අවශ්‍ය පාෂාණ වර්ග වන තිරුවානා වර්ගයේ පාෂාණ (Quartz) රතු දුඹුරු පාංශු කලාපයේ මෙන්ම කල්පෙ වඩිගවැව සිට කිරලාගල දෙසට උතුරු දකුණු දිශානුගතව දිවෙන තිරුවානා වැටිය තුළින් පහසුවෙන් සපයාගත හැකි අමුද්‍රව්‍ය වේ. එසේම ශේෂ කඳු නිර්මාණය වීම නිසා ස්වාභාවිකව සැකසී තිබූ භූ පතන ලක්ෂණ නිසා ඇති වන ස්වාභාවික පතස් ආශ්‍රිතව පහසුවෙන් මසුන් දඩයම් කරගැනීම හැකි කුර සහිත සතුන්ගේ යැපීම් ධාරිතාව වැඩිවීම නිසා මුවන්, ගෝනුන්, කුලු හරකුන්, ඕලු මුවන්, මී මින්නන්, වල්ඌරන්, වැනි සතුන්ගේ බහුලතාවය ප්‍රාග්ඓතිහාසික මානව පැවැත්ම තහවුරු කිරීමට සුදුසු පරිසර තත්ත්වයන් බව පැහැදිලි වේ. එම නිසා ඉහතින් පෙන්වා දුන් කාරණා සැලකිල්ලට ගැනීමේ දී ජීවනෝපාය ක්‍රමය සඳහා අවශ්‍යකරන කාරණා මෙන්ම ජනාවාස රටාව නිර්මාණය කරගැනීමට අවශ්‍ය ගුණ බොහෝමයක් මෙම පරිසර පද්ධතියේ තිබූ බැවින් ඉහත නිමිතවල ආරම්භක ජනාවාස ප්‍රාග්ඓතිහාසික මධ්‍යශිලා අවධිය තුළ ආරම්භ වන්නට ඇතැයි යන්න උපකල්පනය කළ හැකි අතර මෙම ප්‍රදේශයේ මුල්ම සංස්කෘතික භූ දර්ශනය නිර්මාණය ප්‍රාග් ඓතිහාසික අවධියේ සිදුවන්නට ඇතැයි පෙන්වා දිය හැකිය.

පූර්ව ඓතිහාසික අවධියේ සංස්කෘතික සන්දර්භගත වීම

මධ්‍ය යාන් මය මහ මය ඉහළ නිම්නය, මල්වතු මය ඉහළ නිම්නය හා මධ්‍ය නිම්න ආශ්‍රිතව නිර්මාණය වන මිලුග තාක්ෂණික සංස්කෘතික අවධිය ලෙස පූර්ව ඓතිහාසික සංස්කෘතික අවධිය පෙන්වාදිය හැකි ය. අනුරාධපුර දිස්ත්‍රික්කය තුළ පූර්ව ඓතිහාසික සංස්කෘතියට අදාළ පැරණිතම සාධක දැනට වාර්තා වන්නේ අනුරාධපුර ඇතුළුපුරයෙනි. විකිරණමාන දින නියම කිරීම් (C14) හා ඔක්ස්කැල් (OSL) කාලනිර්ණ කිරීම් අනුව එම සංස්කෘතිය ක්‍රි:පූ: 1000 තරම් ඈතට ගමන් කරන බව මේ වනවිට තහවුරු කරගෙන තිබේ (Deraniyagala, 1992; Deraniyagala) Abyerathne,1997, Conningham, 1999). මෙම නිම්න ආශ්‍රිතව වාර්තා වන පූර්ව ඓතිහාසික සංස්කෘතියට අයත් සුසාන ස්ථාන අතර වඩිගවැව, ගුරුගල්හින්න, කොක්චබේ, රඹැව, තම්මැන්නාගොඩැල්ල, වළහවිද්දවැව, දිවුල්වැව, මාවතවැව, වලස්මුල්ල, වාහල්කඩ, පාලිප්පොතාන ආදී ස්ථාන අතරින් මේ වනවිට කාලය නියම කිරීම් සිදුකර ඇත්තේ තම්මැන්නාගොඩැල්ල හා කොක්චබේ ආශ්‍රිතවය (Dissanayake, 2018; මැන්දිස්, 2017) රංජිත් දිසානායක තම්මැන්නාගොඩැල්ල ආශ්‍රිතව සිදුකර ඇති කැනීම් මගින් එම සුසාන ක්‍රි. පූ. 490 අයත් බව තහවුරු කරගෙන තිබේ. (රංජිත් දිසානායක සමග සිදුකළ සාකච්ඡාවක් ඇසුරෙනි). එසේම කොක්චබේ සුසානය ක්‍රි.පූ 790 අයත් බව රජරට විශ්වවිද්‍යාලය සිදුකළ කැනීම්වලින් තහවුරු කරගෙන තිබේ (මැන්දිස්, 2017). එසේම 2020 වර්ෂයේදී රජරට විශ්වවිද්‍යාලය විසින් කහටගස්දිගිලියට නුදුරු

රත්මල්ගහවැව පාලිපොතාන මෙගලිතික සුසානය ආශ්‍රිතව සිදුකළ කැනීමිවලදී එම සුසානයේ කාලනිර්ණ ක්‍රි.පූ 369 - 165 අතර කාලයට අයත්ව ලැබී තිබේ (අදින් අවුරුදු 2318 - 2114, Beta Lab No. 586181). ඒ අනුව පැහැදිලි වන ප්‍රධාන කාරණයක් වන්නේ අනුරාධපුරයෙන් නැගෙනහිර දිශාවට පූර්ව ඓතිහාසික සංස්කෘතිය විහිදීමේදී අනුරාධපුර පැරණි නගර සීමාවේ සිට අවුරුදු 200 කට වඩා පසුව සිදුවී ඇති බවය. මෙය අතිශයින්ම වැදගත් වන්නේ මෙම ස්ථාන අතරින් යාන් මය නිමිනය, මල්වතු මය නිමිනය හා මහ මය නිමිනය ආශ්‍රිතව පූර්ව ඓතිහාසික සංස්කෘතියට අයත් විශාල ප්‍රමාණයක් සුසාන එහි මධ්‍ය නිමිනයේ කේන්ද්‍රගතවී තිබීම වැදගත් වේ. එසේ නම් විමර්ශණය කලයුතු කාරණය වන්නේ පූර්ව ඓතිහාසික සංස්කෘතිය අනුරාධපුරය කේන්ද්‍රගත කරමින් ඉන් පිටත කලාප දක්වා ව්‍යාප්තවීමක් සිදුවූවා ද යන්නය. යම් ස්ථානයක ඇතිවන ආරම්භක ජනාවාස එම ස්ථානයෙන් ප්‍රසාරණය වීම සඳහා ජීවනෝපාය ක්‍රමය (Subsystem pattern), තාක්‍ෂණ ශිල්පයේ දියුණුව (Technology), ජනාවාසරටාව (Settlement pattern), බහු සම්පත් යැපුම් රටාව (Multy Resource used) බලපාන බව පුරාවිද්‍යාඥයින් පෙන්වා දී ඇත (Senaviratne, 1996). ඉහත සඳහන් කරන යම් ජනාවාසයක් තුළ ජනගහණය වැඩිවීමෙන් පසු ජනාවාස ප්‍රසාරණය වීම මත නව ජනපද ගොඩනැගෙන අතර එමඟින් ලබාදෙන අන්තර් ක්‍රියාකාරිත්ව ක්‍රියාදාමය ඉන් පසු මුදුන් පැමිණෙන්නේ සමාජමය, ආර්ථික, දේශපාලන, හා ආගමික, යනුවෙන් හැඳින්වෙන ආයතන හැඩගැසීමෙනි.

යාන් මය මධ්‍ය නිමිනය, මල්වතු මය ඉහළ නිමිනය හා මහ මය ඉහළ නිමින තුළ ස්ථානගත වන පූර්ව ඓතිහාසික ජනාවාස එම නිමිනවල ස්ථාවර වීම සඳහා කාලය හා අවකාශය(Time and Space) තුළ ගොඩනැගෙන්නා වූ බහුවිධ කාරණා බලපාන්නට ඇත. විශේෂයෙන්ම දැනට අනුරාධපුර දිස්ත්‍රික්කයේ පූර්ව ඓතිහාසික සංස්කෘතියේ පැරණිතම සාධක අනුරාධපුර ඇතුළුපුරය ඇසුරින් හඳුනාගෙන ඇති බැවින් ලැබී ඇති කාලනිර්ණ අනුව අපට වඩාත් තර්කානුකූලව පිළිගත හැක්කේ අනුරාධපුරයේ සිට නැගෙනහිර කලාපය දෙසට පූර්ව ඓතිහාසික සංස්කෘතිය ප්‍රසාරණය වීම සිදු වී ඇති බවය. ඒ අනුව හැඩගැසෙමින් ඇති සමාජ ආර්ථික හා තාක්‍ෂණ ශිල්පය පදනම් කරගෙන සුවිශේෂ වූ අමුද්‍රව්‍ය සොයා මෙවැනි ප්‍රදේශවලට පැමිණෙන්නට ඇති බව පැහැදිලි වේ. දැනට සිදුකර ඇති පුරාවිද්‍යා පර්යේෂණවලට අනුව ක්‍රි.පූ. 500 පමණ වන විට අනුරාධපුරය නාගරික තත්ත්වයට පත් වී ඇත. එම කාල පරිච්ඡේදයට අනුව හමු වී ඇති දෙස් විදෙස් පුරාකෘති තුළින් ඒ බව මැනවින් පැහැදිලි වේ (Deraniyagala, 1992). ප්‍රධාන ජනාවාසය ලෙස අනුරාධපුරය ඉස්මතු වීමත් සමග ප්‍රධාන ජනපදයට අවශ්‍ය ගාමක බලය සැපයීම, ඊට හාත්පස ප්‍රදේශවල පිහිටුවා ගන්නා කුඩා ජනපද මඟින් සිදුවීම සාමාන්‍ය ක්‍රියාදාමයකි. මධ්‍ය යාන් මය නිමිනය, මල්වතු මය ඉහළ නිමිනය හා මහ මය ඉහළ නිමිනය ආශ්‍රිත පිහිටා ඇති පූර්ව ඓතිහාසික ජනාවාස සාර්ව ලෙස ගෙන අධ්‍යයනය කර බැලුවහොත් පැහැදිලිවන කාරණය වන්නේ ජනාවාස අතර අන්තර් සමාජ සම්බන්ධතාවය කාරණකොට ගෙන ජනපද ස්ථාපිත වී ඇති බවය.

මධ්‍ය යාන් මය නිමිනය, මල්වතු මය ඉහළ නිමිනය හා මහ මය ඉහළ නිමිනය තීරණාත්මක වැදගත් කමකින් යුත් සම්පත් ඇති ප්‍රදේශයකි. මෙම ප්‍රදේශය විජයානු සංකීර්ණයට හා උස්භූමි සංකීර්ණයට අයත් අන්තර් භූ කලාපයක පිහිටා ඇත (Cooray, 1984). ප්‍රදේශය පුරා හඳුනාගත හැකි ප්‍රධාන පස් වර්ගය රතු දුඹුරු පාංශු කලාපය (RBE) හා ඇලුවියල් පාංශුවලින් (Alluvialsoil) යුක්ත වේ. මෙවැනි පරිසරයන් තුළ ද

හැඩගැසෙමින් ඇති ප්‍රාථමික ජන සමාජයක් මුල්බැස ගැනීම සඳහා ප්‍රධාන කාරණා කිහිපයක් බලපා තිබේ. ඒ අතර ප්‍රධාන වශයෙන්ම මෙම නිමිත තුළින් හඳුනාගත හැක්කේ ග්‍රාමීය ජනපදයක් පිහිටුවා ගැනීමට අවශ්‍ය කරන පාරිසරික කරුණු හා ඒ ප්‍රදේශයට ආසන්නතම ස්ථානවල පිහිටා ඇති ඛනිජ සම්පත්වල පිහිටීමය. මෙම නිමිත ආශ්‍රිතව පූර්ව ඓතිහාසික අවධියේ පුළුල් පරිසරය සැකසී ඇත්තේ හුදෙකලා කඳු කිහිපයක් සහිත සරුපසකින් යුත් පරිසර පද්ධතියක් තුළය. මෙම හුදෙකලා කඳු ආශ්‍රිත පරිසර පද්ධතිය ආශ්‍රය කරගෙන පූර්ව ඓතිහාසික ජනාවාස ගණනාවක් ස්ථානගතවී ඇති බව ගුරුගල්හින්න, දිවුල්වැව, කොක්ඵබේ, රබෑව, වඩිගවැව, තම්මැන්නාගොඩැල්ල, පාලිපොතාන ආශ්‍රිත ප්‍රදේශවල සිදුකර ඇති ගවේෂණවලින් හඳුනාගෙන තිබේ (Dissanayake, 2018, මැන්දිස්, 2020). මෙවැනි හුදෙකලා කඳු හෝ ගොඩැලි නිර්මාණය වීම නිසා එම භූමි ආශ්‍රිතව සමෝච්ඡ විවිධත්වයක් නිර්මාණය වී තිබේ. එම නිසා මෙවැනි පරිසර පද්ධතිය තුළ ස්වාභාවික හු පතන (Hollow) නිර්මාණය වීම හඳුනාගත හැකි අතර එම ස්ථාන ඊසාන දිග මෝසම් වර්ෂාව සක්‍රීය වීම සමග ජලය රැඳෙන ස්ථාන බවට පත් වේ. පූර්ව ඓතිහාසික අවධියේ ජනාවාසවල ස්ථානගතවීම පිළිබඳ ව විමර්ශනය කිරීමේ දී මෙවැනි හු පතන සහිත ස්ථානවල එම ජනාවාස ස්ථානගතවී ඇති බව ඉබ්බන්කටුව, ඉදමොරඵව, පොම්පරිප්පුව මෙන්ම යාන්මය මධ්‍ය නිමිතයේ ගුරුගල්හින්න, කොක්ඵබේ, තම්මැන්නාගොඩැල්ල, දිවුල්වැව ආදී ස්ථාන තුළින් පුරාවිද්‍යාඥයන් හඳුනාගෙන තිබේ (සෙනවිරත්න, 1996).

මෙම නිමිත ආශ්‍රිත පරිසර පද්ධතිය තුළ ජලයේ උපයෝගීතාවය විමර්ශනය කිරීමේ දී සෑම පූර්ව ඓතිහාසික ස්ථානයක් ආශ්‍රිතව කුඩා වැවක් වර්තමානයේ දී හඳුනාගත හැකිය. ඒවා මේ වනවිට බෙහෙවින් වෙනස්වීම්වලට ලක් වී ලොකු කුඩා වී තිබෙන නමුදු පුරාණයේ මෙම වැව් ස්ථාපිත කර ඇත්තේ හු පතන ඇසුරින් බව හඳුනාගෙන හැකිය. ඊසාන දිග මෝසම් වර්ෂාවෙන් ප්‍රදේශයට ලැබෙන වර්ෂාපතනය මිලි මීටර් 1000- 1500 ප්‍රමාණයක් ගන්නා බැවින් මෙවැනි කුඩා වැව් ආශ්‍රිතව ජලය ගබඩා කර ගැනීමට වැඩි පහසුකමක් සැලසේ. සීමිත කෘෂිකර්මාන්තය හා හේන් ගොවිතැන හා සත්ව පාලනය පවත්වා ගෙන යනු ලැබූ මෙම සංස්කෘතියේ ජීවත් වූ මිනිසුන් මෙම කුඩා හු පතන තරමක් විශාල කර අනිත් තැනු වේලි බැඳ වැවක් ලෙස සකස් කරගැනීම සිදුකර ඇති බව උපකල්පනය කළ හැකිය. එමගින් වියළි සමයන්හි මඩ ගොවිතැන සිදුකර ගැනීමට ඔවුන්ට හැකි වේ. මෙම නිමිත තුළ ජීවත් වූ පූර්ව ඓතිහාසික ජනතාවට මඩ ගොවිතැන සිදුකර ගැනීමට අවශ්‍ය කරන ඇලුවියල්පස් (Aluvial soil) මෙම නිමිත ප්‍රදේශය පුරා ව්‍යාප්තව පවතී (Cooray, 1984). එසේම වියළි ගෙවිතැන සඳහා අවශ්‍ය කරන රතු දුඹුරු පස් පුළුල් ව්‍යාප්තියකින් යුක්තව මෙම ප්‍රදේශය පුරා හඳුනාගත හැකිය. එම නිසා මෙම භූමි ප්‍රදේශය පූර්ව ඓතිහාසික සමයේ දී ආකර්ෂණය වීම සඳහා ජලය හා පසෙහි උපයෝගීතාවය සෘජුව බලපාන්නට ඇති බව උපකල්පනය කළ හැකිය. එසේම පූර්ව ඓතිහාසික ජනයා කෘෂිකර්මාන්තයට අමතරව පශු පාලනය සිදුකළ ජන පිරිසක් ද වේ. විශේෂයෙන්ම ගවයා කෘෂිකාර්මික කටයුතුවලට මෙන්ම කිරි හා මස් ලබාගැනීම සඳහා ප්‍රයෝජනවත් වන අතර ගවයින් ඇති කිරීම මේ අතර ප්‍රධාන වන්නට ඇත. වර්තමානයේ දී යාන් මය මධ්‍ය නිමිතය, මල්වතු ඔය ඉහළ නිමිතය හා මහ ඔය ඉහළ නිමිතය තුළ කුළුහරකුන් හීලෑ කරන ජනයා ජීවත්වන අතර ඔවුන් ප්‍රදේශයේ වැසියන් හඳුන්වනු ලබන්නේ මරිකරුවන් ලෙසය. මරිකරුවා වනය තුළ වසන හීලෑ නොවූ මී හරකුන් සම්ප්‍රදායික ක්‍රමවේද භාවිත කර වරමන්ද උපයෝගී

කර ගනිමින් අල්ලා හීලෑකර තම ගව පට්ටියට රැගෙනවිත් සිය අවශ්‍යතා සඳහා යොදා ගනු ලැබේ. වර්තමානයේ මෙම නිමින කුළ මී හරක් පට්ටි වශයෙන් ඇති ජනතාව තවමත් ජීවත් වේ. විශේෂයෙන්ම කෘෂි කටයුතුවලට එම සතුන් භාවිත කිරීම මෙන්ම කිරි ලබාගැනීමට ඔවුන්ගේ ප්‍රධානතම කාර්ය වේ. එච්චේර කටයුතු සිදුකිරීමේ දී අධික වර්ෂාව සහිත පරිසරය එයට නොගැලපේ. ඒ සඳහා වඩා හිතකර වන්නේ මෙවැනි පරිසර පද්ධතියක් බැවින් ඉහතින් විස්තර කරන ලද නිමිනවල එච්චේර කටයුතුවල පහසුව සඳහා ස්වාභාවික ජලය රැඳෙන ස්ථාන වැදගත් වේ එවැනි ස්ථාන මෙම නිමිනවල නිවැසි ජනයා හඳුන්වනු ලබන්නේ එබ වශයෙනි. වර්ෂය පුරාම ජලය නොසිඳෙන එබ මිනිසුන්ගේ නිර්මාණයකි. පූර්ව ඓතිහාසික මිනිසුන් විසින් ගංගාවට සමව එහි ඊළඟ උස සමෝච්ඡ රේඛාවේ එබ නිර්මාණය කර තිබේ. මෙවැනි එබ රාශියක් මෙම නිමිනවල දක්නට තිබේ. මෙම එබ අවට ගවයින් ඇතුළු තෘණ වර්ග ආහාරයට ගනු ලබන සතුන්ට අනගි තෘණ භූමි නිර්මාණය වී තිබෙන අතර අතීතයේ ද මෙවැනි භූමි එච්චේර කටයුතු සඳහා වැදගත් වන්නට ඇත (මැන්දිස්, 2006). ඒ අනුව මධ්‍ය යාන් ඔය නිමිනය, මල්වතු ඔය ඉහළ නිමිනය හා මහඔය ඉහළ නිමිනය කුළ පූර්ව ඓතිහාසික ජනාවාස පිහිටුවීමේ දී කෘෂි, වාරි හා ඒච්චේර කටයුතු සඳහා යෝග්‍ය පරිසර පද්ධතිය අතිශයින්ම වැදගත් වී ඇති බව පෙන්වාදිය හැකිය.

ඉහතින් විස්තර කරන ලද නිමින ආශ්‍රිතව ස්ථාපිත වී ඇති පූර්ව ඓතිහාසික ජනාවාස පිළිබඳ අධ්‍යයනයේ දී එම ජනපද එම භූමියේ ස්ථාන ගතවීම උදෙසා බණිජ සම්පත්වල පිහිටීම ද බලපා ඇති බව පෙන්වාදිය හැකිය. ඒ අතරින් ලෝහ සම්පත් යාන් ඔයට ඉතා ආසන්න ප්‍රදේශවල ස්ථානගත වී තිබේ. යකඩ හා තඹ යන බණිජ සම්පත් ශ්‍රී ලංකාවේ භාවිතය ආරම්භ වන්නේ පූර්ව ඓතිහාසික යුගයේ දී බව සුදුරුගන් සෙනවිරත්න පෙන්වා දී ඇත (Senaviratne, 1994). යාන් ඔය මධ්‍ය නිමිනය. මල්වතු ඔය ඉහළ නිමිනය හා මහ ඔය ඉහළ නිමිනවලට ආසන්නව නිධිගත වී ඇති ලෝහයක් ලෙස තඹ ලෝහය පෙන්වාදිය හැකි අතර තම ලෝහ සේරුවල ප්‍රදේශයේ ස්ථානගතව තිබේ. 1971 වර්ෂයේ ශ්‍රී ලංකා භූ සම්කේෂණ දෙපාර්තමේන්තුව සේරුවල සිදුකර ඇති භූ විද්‍යා අධ්‍යයනයන්ට අනුව මැග්නටයිට් තඹ (Copper Magnetite) නිධිගතවී ඇති බව හඳුනාගෙන තිබේ (Senaviratne,1995). මීට පෙර මෙම ප්‍රදේශයේ බ්‍රිතාන්‍ය ජාතික ඩේවි (Davy) විසින් මැග්නටයිට් යපස් පවතින බව ද ටෙනන්ට් විසින් රසදිය පවතින බව ද හඳුනාගෙන තිබේ. පී.ජී. කුරේ පෙන්වා දී ඇති ආකාරයට මෙම මැග්නටයිට් තඹ නිධිය සම්භවය ලබා ඇත්තේ නැගෙනහිර විජයානු සංකීර්ණය හා උස්භූමි සංකීර්ණයට අයත් අන්තර් භූ කලාපයේය (Cooray,1984). සේරුවල භූමි ප්‍රදේශයේ දී මතුපිටට ප්‍රවිෂ්ට වී ඇති විපරිත පාෂාණ බාණ්ඩයට අයත් මෙම ධනවත් බණිජ තීරය සැතපුම් 250ක් දිගින් යුක්තව සේරුවල සිට හම්බන්තොට දක්වා ව්‍යාප්ත වේ. මෙම බණිජ නිධිය කුළ මැග්නටයිට්, ඊදි, බිස්මත්, සින්ක්, මයිකා, ක්‍රෝමියම්, නිකල් යන බණිජ ද්‍රව්‍යය ද ගැඹුරු කොටස්වල රත්‍රං ද පිහිටා තිබෙන බව හඳුනාගෙන තිබේ (Senaviratne,1995). සේරුවල ප්‍රදේශයේ දී මතුපිටට ප්‍රවිෂ්ට ව ඇති මැග්නටයිට් තඹ ටොන් මිලියන 07 ක් එම භූමියේ මතුපිට මට්ටමේ සිට අඩි 200 ක් පොළව අභ්‍යන්තරයට විහිදෙන බව ශ්‍රී ලංකා භූ සම්කේෂණ දෙපාර්තමේන්තුව සිදුකළ පර්යේෂණවලින් තහවුරු කරගෙන තිබේ (ibid). අර්ජුන තන්තිලගේ හා තවත් අය විසින් පෙන්වාදී ඇති ආකාරයට අරිප්පු ප්‍රදේශය කුළ විශාල ලෙස මැග්නටයිට් නිධිගත වී තිබේ (Thanthilage, Vithange,2015).

ලෝභ මුල් යකඩ යුගයේ ජනතාවගේ ජීවන පැවැත්මට අදාළ සම්පත් පරිහරණ රටාවේ මූලික අංගයක් වී ඇත. මේ නිසාම යාන් ඔය නිමිතයේ නැගෙනහිර සීමාව තුළ එනම් කදිරවේලි ප්‍රදේශයේ දී මුල් යකඩ යුගයේ ජනාවාස ස්ථානගත වීම ද සිදු වී ඇත්තේ ඉහත කාරණය මුල්කරගෙනය. මුල් ඓතිහාසික අවධියේ ජනාවාස ආශ්‍රිතව සේරුවිල ලෝහ නිධියේ වූ යපස් පරිහරණය සිදු වී ඇති බව පර්යේෂණ තුළින් මේවන විට තහවුරු කර ඇත (Senaviratne,1995). අනුරාධපුර ඇතුළුපුර පූර්ව ඓතිහාසික අවධියට අයත් ජනාවාස ස්තරවලින් හමු වී ඇති ලෝහ අමුද්‍රව්‍ය හා ලෝහ මෙවලම් ආශ්‍රිතව සිදුකර ඇති රසායනික හා සුක්ෂ්ම මූලද්‍රව්‍ය විශ්ලේෂණයට අනුව එම මෙවලම් නිර්මාණයට භාවිත කර ඇති ලෝහ ඉතාම සමීප වන්නේ සේරුවිල ලෝහ නිධියේ ලෝහ පස්වලට බව සුදර්ශන් සෙනෙවිරත්න හා මල්ලියසේන යන විද්වත්හු හඳුනාගෙන තිබේ (ibid). මීට අමතරව ගුරුගල්හින්න, දිවුල්වැව, වඩිගවැව, කොක්ඵබේ, කදිරවේලි යන ස්ථානවල කැනීම් සිදුකර ඇති රාජා ද සිල්වා එම ස්ථාන ආශ්‍රිතව යකඩ හා තඹවලින් නිර්මිත පුරාවස්තු හමු වූ බව ප්‍රකාශ කර ඇත (Senaviratne, 1995). මේ පිළිබඳව අධ්‍යයනයන් සිදුකර ඇති අර්ජුන තන්තිලගේ ප්‍රකාශ කර ඇත්තේ මේවා තඹ ද ලෝකඩ ද යන්න නිශ්චිත ලෙස රාජා ද සිල්වා ප්‍රකාශ කර නොමැති බවය (Thanthilage, 2008). මේ අතරින් ගුරුගල්හින්න ආශ්‍රිතව තඹ උපකරණ ලැබී ඇති බව රාජා ද සිල්වා 1970 වර්ෂයේ වාර්තා කර ඇති බව සුදර්ශන් සෙනෙවිරත්න පෙන්වාදී තිබේ (Senaviratne, 1984). එසේම වඩිගවැව ශිලා මංජුසා සුසානයක් ආශ්‍රිතව යකඩ වාර්තා වී ඇති බව එස්. කේ. සිත්‍රපලම් පෙන්වා දී ඇත (Sithrampalam,1982 in Senaviratne, 1984). අර්ජුන තන්තිලගේ පෙන්වා දී ඇති ආකාරයට ගුරුගල්හින්න ආශ්‍රිතව වාර්තා වී ඇති ලෝහ මෙවලම් අතර තඹවලින් පමණක් නිර්මාණය කරන ලද ඒවා හමු වී තිබේ. එසේම කොක්ඵබේ, වඩිගවැව, දිවුල්වැව, යන ස්ථාන ආශ්‍රිත ව යකඩ හා තඹ යන මාධ්‍ය දෙකෙන්ම නිර්මිත උපකරණ හමු වී තිබේ (Thanthilage, 2007).

තම්මැන්නාගොඩැල්ල ආශ්‍රිත සුසාන 2013 වර්ෂයේ කැනීම් කරන ලද රංජන් දිසානායක එම සුසාන තුළ තැන්පත් කර තිබූ රන් පබළු, යකඩවලින් නිර්මිත වළඵ, කරාඹු, දුනු හී හා කෘෂි උපකරණ ද තඹවලින් කරනු ලැබූ ඇස් අලංකරණයට භාවිත කරන අංජන කුරු හා වළඵ ද හමු වූ බව වාර්තා කර ඇත (මනමේන්ද්‍රආරච්චි සහ අදිකාරි 2014). එසේම 2020 වර්ෂයේ පාලිප්පොතාන මෙගලිනික සුසානය ආශ්‍රිතව රජරට විශ්වවිද්‍යාලය සිදුකළ කැනීම්වලදී ද ඇස් අලංකරණයට භාවිත කරණ තඹවලින් නිර්මිත අංජන කුරු හා යකඩවලින් නිර්මාණය කරනු ලැබූ යකඩ කුරු වානේවලින් නිර්මාණය කරන ලද කිනිස්සකට සමාන නිර්මාණයක් සොයා ගෙන ඇත. ක්‍රි. පූ. 500 -300 පමණ කාලය වන විට මධ්‍ය යාන්ඔය නිමිතය, මල්වතු ඔය ඉහළ නිමිතය හා මහඔය ඉහළ නිමිතය තුළ යකඩ හා තඹ කර්මාන්තය මෙන්ම රන් කර්මාන්තය ට අදාළ තොරතුරු ලැබීම ඉතාම වැදගත් වේ. මෙම කාල පරාසය හා අනුරාධපුර ඇතුළුපුර තඹ අමුද්‍රව්‍ය උණු කිරීමට අදාළව ලෝහ සම්බන්ධව ලැබෙන තොරතුරු 3A ස්තරයෙන් වාර්තා වන අතර විකිරණමාණ දින නියම කිරීම් අනුව ක්‍රි.පූ. 600-500 කාලයට එම ස්තරය අයත් වන බව හඳුනාගෙන තිබේ (Deraniyagala, 1972; Senaviratne , 1995).

මෙයට අමතරව පාලිප්පොතාන පූර්ව ඓතිහාසික අවධියට අයත් සුසානය කැනීමේ දී එම සුසාන ආශ්‍රිතව ලැබී ඇති පබළු ද අතිශයින්ම වැදගත් වේ. එම පබළු නිර්මාණය කිරීම සඳහා බනිජ් පාෂාණ මෙන්ම වීදුරු උපයෝගී කරගෙන ඇති අතර ඒ අතරින් වීදුරු පබළු වැඩි වශයෙන් වාර්තා වී තිබේ. වීදුරු පබළු පූර්ව ඓතිහාසික

යුගයේ දී මෙරට නිර්මාණය කළ බවට තොරතුරු පූර්ව ඓතිහාසික යුගයේ සුසාන හා ජනාවාස ආශ්‍රිතව ලැබී තිබේ. අනුරාධපුරයේ විදුරු පබළු නිර්මාණය සම්බන්ධව පැරණිතම කාලනිර්ණ දැනට ලැබී ඇත්තේ කහටගස්දිගිලිය කොක්චබේ මෙගලිතික සුසානය ඇසුරිනි. එම සුසානය ආශ්‍රිත ව 2016 වර්ෂයේ රජරට විශ්වවිද්‍යාලය සිදුකරන ලද කැනීමිවල දී ක්‍රි.පූ 790 ට දින නියම වී ඇති සුසානය තුළින් නිල් කොළ හා දුඹුරු වර්ණයෙන් නිරිමිත විදුරු පබළු ලැබී තිබේ (මැන්දිස්, 2016).

අනුරාධපුර ඇතුළුපුරයේ AG 69 කැනීමේ දී හමු වී ඇති විදුරු පබළු ක්‍රි.පූ. 350-100 අතර කාලයේ භාවිත වී ඇති බවට කාලනිර්ණය වී තිබේ (Deraniyagala, 1972). දැරණියගලගේ විග්‍රහ කිරීම් අනුව ඇතුළුපුරයෙන් හමු වූ පබළු වර්ගවල හැඩවලට සමාන හැඩ, උප්පේන් (Ujjain), අභිඡත්‍ර (Ahichchatra) හා හස්තිනාපුර (Hastinapur) කැනීමිවල දී ද වාර්තා වී තිබෙන බව සෝෂ්, ඩික්සිත් හා ලාල් වැනි ඉන්දීය විද්වත්හු පෙන්වා දී ඇති බව දැරණියගල පැහැදිලි කර දී තිබේ (ibid). දැරණියගලගේ 1972 අනුරාධපුර ඇතුළුපුර පබළු වර්ගීකරණයට අනුව එහි සඳහන් හැඩවලට සමාන වන හැඩ සහිත පබළු වර්ග කොක්චබේ මෙගලිතික සුසාන භූමිය තුළින් හා පාලිප්පොතාන මෙගලිතික සුසාන භූමිය තුළින් ලැබී තිබේ. එසේම මෙම සුසාන භූමිය තුළින් විනිවිද පෙනෙන තිරුවානාවලින් නිර්මාණය කළ පබළු රාශියක් ලැබීම අනුව බනිජ සම්පත් පරිහරණය මෙම නිමිත ප්‍රදේශ ආශ්‍රිතව සිදු වී ඇති බව මැනවින් පැහැදිලි වේ.

ඒ අනුව සමකාලීන අවකාශයක් තුළ මෙම තාක්ෂණය මධ්‍ය යාන් ඔය නිමිතය, මල්වතු ඔය ඉහළ නිමිතය හා මහ ඔය ඉහළ නිමිතයේ මෙන්ම අනුරාධපුර ඇතුළුපුරයේ ද භාවිත වී ඇති ආකාරය මේ අනුව පෙන්වාදිය හැකිය. එමගින් අනුරාධපුර සාර්ව සංස්කෘතික භූ දර්ශනය නිර්මාණය සඳහා මෙම නිමිත තුන තීරණාත්මක ලෙස වැදගත් වී ඇති බව පැහැදිලි වන අතර මේ සඳහා තාක්ෂණික සංස්කෘතික අවධිවල පරිවර්තනය හා මානව සාධකයේ භූමිකාව වඩා සෘජු ලෙස බලපා ඇති බව ද පෙන්වාදිය හැකිය. විශේෂයෙන්ම තඹ ලෝහය ලබාගැනීම හා අත්පත් කරගැනීම පදනම් කරගෙන සාර්ව ලෙස මෙම නිමිත තුළ පූර්ව ඓතිහාසික ජනාවාස ව්‍යාප්තවීමට ඇතැයි උපලක්ෂනය කළ හැකි අතර එම කාරණය පදනමින් ජනාවාස විශාල ප්‍රමාණයක් මෙම නිමිත ත්‍රිත්වය ඇසුරින් ලෝහ සම්පත් පරිහරණය, ලෝහ තාක්ෂණය ප්‍රගුණ කිරීම යන කාරණා පදනම් කරගෙන පැළපදියම් වීමට ඇති බව පෙන්වාදිය හැකිය.

ඉහත නිමිත ආශ්‍රිතව පූර්ව ඓතිහාසික අවධියේ සංස්කෘතික භූ දර්ශනය හඳුනාගැනීමේ දී දැනට එම ප්‍රදේශය ඇසුරින් හඳුනාගත හැක්කේ මෙගලිතික සොහොන් සංකීර්ණ රාශියක් හා ජනාවාස ස්ථාන වන කුඩාවැව, පඩරැල්ලාව ඇල්ලෙපොතාන, බෙරවායකන්ද, හම්මිල්ලකඩවල ආදී කිහිපයක් පමණි. එම සුසාන සංකීර්ණවල වපසරිය පිළිබඳ විමර්ශනය කිරීමේ දී ඒ හා සබැඳි විශාල ජනාවාස එම ප්‍රදේශය ඇසුරින් තිබිය යුතුය. සෑම සුසානයක් ආශ්‍රයෙන්ම කුඩා පරිමාණයේ වැවක් දක්නට ලැබෙන අතර වර්ෂාකාලයේ දී මෙම වැව් පිරී ඉතිරි සුසාන සංකීර්ණ යටවන අතර එමගින් පැහැදිලි වන්නේ එම වැව් පසුකාලයේ දී විශාල කිරීම්වලට හෝ වෙනස් කිරීම්වලට ලක්කර තිබෙන බවය (Dessanayake, 2018).

කෙසේ වෙතත් යාන් ඔය මධ්‍ය නිමිතය මල්වතු ඔය ඉහළ නිමිතය හා මහ ඔය ඉහළ නිමිතය යන නිමිත තුළ නිර්මිත පරිසරය හා එහි භූ දර්ශනය සකස් කිරීම

ග්‍රාමීය සංස්කෘතියකට යෝග්‍ය ලෙස මුල් වරට වෙනස් කරනු ලබන්නේ පූර්ව ඓතිහාසික යකඩ යුගයේ දී ය. විශේෂයෙන්ම අතින් තැනූ වේලි සහිත කුඩා වැව් ඉදිකිරීමට භූ පතන උපයෝගී කර ගැනීමත් ග්‍රාම නිර්මාණය කිරීම මෙන්ම සුසාන ආශ්‍රිත වාස්තුවිද්‍යාව පවත්වා ගෙන යමින් ශවෝෂ්චාර ක්‍රම හා ශවකර්ම ආශ්‍රිත අභිචාර කටයුතු අනුගමනය කිරීමත් නිසා එතෙක් පැවති භූ දර්ශනය වෙනස් කිරීම මෙම තාක්ෂණික සංස්කෘතික අවධියේදී සිදු වී ඇත. එම නිසාම කාලය හරහා සිදු වූ වෙනස් කම් ඔස්සේ ඇති වන්නාවූ මෙම තත්ත්වය වර්තමානයේ දී හඳුනාගත හැක්කේ ඉතිරි වී ඇති මෙගලිතික සුසාන සංකීර්ණ තුළිනි. මධ්‍ය යාන් ඔය නිම්නය, මල්වතු ඔය ඉහළ නිම්නය හා ඉහළ මහ ඔය නිම්නය තුළින් හමුවන මෙගලිතික ස්ථාන 45 කට වඩා වැඩි ප්‍රමාණය අනුව (මනමේන්ද්‍රආරච්චි, 2014; Dissanayake, 2018; මැන්දිස්, 2017). සුසාන ආකෘති ගණනාවක් හඳුනාගත හැකි ය. ඒ අතර

- I. ශිලා මංජුසා සුසාන (Cist burial)
- II. ගල් ගොඩැලි සුසාන (Cairn mounds), හෙවත් ශිලා කේතූක සුසාන (Cairn heap).
- III. ශිලා මණ්ඩල සුසාන (Cairn circle).
- IV. ශිලා මංඤ්චක සුසාන (Delmenoid cist) (Senaviratne, 2007 ; Dissanayake, 2018).
- V. ශිලා පෙළ සුසාන (Allinment) (මැන්දිස්, 2016, 2017)
- VI. පැතිගල් දෙකක් සහිත සුසාන (Double Orthostat) (මැන්දිස් සහ තවත් අය, 2020)

ආදී සුසාන ආශ්‍රිත වාස්තුවිද්‍යාව (Grave Architecture) හඳුනාගත හැකිය.

එමගින් පූර්ව ඓතිහාසික ප්‍රජාව පරිසරය අතර අන්තෝන්‍ය පැවැත්ම ගොඩනගා ඇති ආකාරයෙන් ඔවුන්ගේ තාක්ෂණික ක්‍රියාදාමය තුළින් හඳුනාගැනීමට ද හැකියාව ලැබේ. මධ්‍ය යාන් ඔය නිම්නය මල්වතු ඔය ඉහළ නිම්නය හා මහ ඔය ඉහළ නිම්නය ඇසුරින් හඳුනාගත හැකි සුසාන අතර ශිලා මංජුසා සුසාන තම්මැන්නාගොඩැල්ල. ගුරුගල්හින්න, වඩිගවැව, කොක්ඵබේ, දිවුල්වැව, රබෑව, පරංගියාවාඩිය, මරදංමඩුව, වලස්මුල්ල, පාලිප්පොතාන, වාහල්කඩ, මාවතවැව, මරදංමඩුව යන ස්ථාන ඇසුරින් හඳුනාගත හැකිය. මෙම ශිලා මංජුසා සුසාන චතුරස්‍ර ආකාරයට හා ස්වස්තික හැඩයට නිර්මාණය කර තිබේ (Pres: comm. S.K Sitrapalam 1982 in Senaviratne, 2007). මෙම ආකෘති නිර්මාණය ඔවුන්ගේ යම් අභිචාරමය ක්‍රියාවන් පදනම් කරගෙන සිදු ඇති බව උපකල්පනය කළ හැකිය.

ශිලා මංජුසා සුසාන ඉදිකිරීම සඳහා විශාල ශිලා පතුරු භාවිත කර තිබේ. මෙම ශිලා පතුරු ස්වාභාවික ලෙස පර්වතවලින් ගැලවී ගිය ශිලා පතුරු හා පර්වතවලින් ලෝහ භාවිත කර ඉවත් කර ඇති ශිලා පතුරු ද වශයෙන් හඳුනාගත හැකිය. තම්මැන්නාගොඩැල්ල. ගුරුගල්හින්න යන ස්ථාන ආශ්‍රයෙන් බහුල ලෙස පර්වතවලින් ස්වාභාවිකව වෙන් වූ ශිලා පතුරු භාවිතය ද වඩිගවැව හා කොක්ඵබේ පාලිප්පොතාන සුසාන ආශ්‍රිතව ලෝහ භාවිත කර ඉවත් කරන ලද ශිලා පතුරු භාවිතය ද සිදුකරන ලද

ගවේෂණවලදී හඳුනාගත හැකි විය. එම ස්ථාන ආශ්‍රිතව සිදුකර ඇති විමර්ශනවලදී පාෂාණ පුවරුවල දක්නට ලැබෙන පාෂාණ විභේදන ක්‍රියාවලියට භාවිත කර ඇති ගල් කුඤ්ඤ සලකුණු (Chesels marks) ඉතා පැහැදිලි ලෙස හඳුනාගත හැකි බැවින් මෙම තාක්ෂණය ක්‍රි.පූ. 800 පමණ සිට මෙම නිමිනවල විසූ පූර්ව ඓතිහාසික ප්‍රජාව භාවිත කර ඇති බව කොක්ච්චේ මෙගිලිතික සුසානය ඇසුරින් පැහැදිලි වේ. එම නිසා නිර්මිත පරිසරය ගොඩනැගීමේ මුල්ම කාර්යය මෙම ප්‍රජාව මෙම නිමින ඇසුරින් සිදුකළ බව පෙන්වාදිය හැකිය.

විශේෂයෙන් මධ්‍ය යාන් ඔය නිමිනයේ හමුවන සුසාන අතර ගල් ගොඩැලි වර්ගයට අයත් සුසාන (Cairn mounds) වාර්තා වන බව රංජන් දිසානායක ප්‍රකාශ කර ඇත (Dissanayake, 2018). ඔහු පෙන්වා දී ඇති ආකාරයට මෙවැනි සුසාන ඕලුවැව, පරංගියාවාඩිය කීනගහ උල්පත ස්ථානවලින් වාර්තා වී ඇත (ibid). මේවා ශිලා කේතුක සුසාන වශයෙන් ද (Cairn heap) හඳුන්වන අතර ඒවා නිර්මාණයේ දී ගල් ගොඩගසා සකස් කරනු ලැබේ. ගල් ගොඩගැසීමට ප්‍රථම එම ස්ථානයේ මානව අස්ථි හෝ අඟුරු බහා වල දමන මැටි බඳුන් මත ගල් ගොඩගසා මෙම සුසානය සකස් කර තිබේ. මීට අමතරව ගල් තබා රවුම් ආකාරයට සකසන ලද ශිලා මණ්ඩල සුසාන සුසානය තුළ මැටි බඳුන් තුළ බහා හේමාවශේෂ තැන්පත් කිරීම සිදුකර ඇත. මෙවැනි සුසාන තුනක් පළකැට්ටුවල ප්‍රදේශයේ වෙල් යායක් මැද දක්නට ලැබේ (ibid). වර්තමානය වනවිට මානව ක්‍රියා හේතුවෙන් මෙම සුසානය විනාශවීමට ලක්වෙමින් තිබේ. මීට අමතරව ශිලා මණ්ඩල වර්ගයේ සුසාන ගල්ඇදකටුව, දිවුල්වැව, වාහල්කඩ යන ස්ථානයේ දැකිය හැකිය (ibid). මෙවැනි ආකාරයේ සුසානයක් මධ්‍ය යාන්ඔය නිමිනයට ආසන්නයේ වන සේරුවිල ස්තූපය ඉදිකර ඇති ස්ථානයේ ද පවතින්නට ඇති බව ධාතුචංස තොරතුරු අනුව පෙනේ. ධාතු චංසයේ සඳහන් වන ආකාරයට ටංකිතමඤ්ඤ යන සොහොන් භූමියේ සේරුවිල ස්තූපය ඉදිකර තිබේ (Dv). එහි ස්තූපය තිත්පාසාන පූප ලෙස නම් කර තිබේ (ibid). පාලි භාෂාවෙන් ටංකිතමඤ්ඤ යනු ගල්ඇද යන්න වශයෙන් විග්‍රහ වන අතර එම ස්ථානයේ ද ශිලා මණ්ඩල සුසානයක් තිබෙන්නට ඇත. වර්තමානයේ ද ගල්ඇදකටුව යන නමින් ව්‍යවහාර කරන ස්ථානයක් ද මධ්‍ය යාන් ඔය නිමිනයේ පවතින අතර එමගින් ද ශිලා මණ්ඩල යන්න ගම්‍ය වේ. ඒ අනුව එම ස්ථානයේ එවැනි ආකෘතියේ සුසානයක් ඉදිවී තිබෙන්නට ඇත. වර්තමානය වනවිට මෙම සුසානය නිදන් හොරුන් විසින් විනාශ කර තිබේ.

මෙම සුසාන ආකෘතිවලට අමතරව සුවිශේෂ සුසාන ආකෘතියක් වන ශිලාපෙළ (Allinment) සුසානයක් කොක්ච්චේ සුසාන භූමිය තුළ පිහිටා තිබෙන අතර මෙතෙක් ශ්‍රී ලංකාවෙන් වාර්තාවී ඇති දුර්ලභ ගනයේ සුසාන ආකෘතියක් වන පැතිගල් දෙකක් පමණක් සහිත (Double Orthostat) වර්ගයේ සුසාන කිහිපයක් පාලිප්පොතාන සුසාන භූමියෙන් වාර්තා වී තිබේ. මෙම තොරතුරුවලට අනුව පැහැදිලි වන්නේ මධ්‍ය යාන් ඔය නිමිනය, මල්වතු ඔය නිමිනය හා ඉහළ මහ ඔය නිමිනය තුළ ජනාවාස පිහිටුවා ගත් පූර්ව ඓතිහාසික ප්‍රජාව විවිධ ආකාරයේ සුසාන ආකෘති ගොඩනගා භූ දර්ශනය සකස් කර නිර්මිත පරිසරය නිර්මාණය කර ඇති බව පැහැදිලි වන බව ය.

විශේෂයෙන් පූර්ව ඓතිහාසික ප්‍රජාවගේ ශවෝපාචාර ක්‍රමවේද සමඟ පවත්වනු ලැබූ අභිචාර ක්‍රමවේද පිළිබඳ තොරතුරු ද පාලිප්පොතාන මෙගිලිතික සුසානය ආශ්‍රිත කැනීමවලදී හඳුනාගත හැකිය. ඒ අතරින් මියගිය පුද්ගලයාගේ හේමාවශේෂ සමඟ

ඔහු භාවිත කරන ලද ආහරණ සහ උපකරණ හෝ වෙනත් භාණ්ඩ තැන්පත් කිරීම සොහොන් අභ්‍යන්තරයේ මැටි භාජන තුළ තැන්පත් කර තිබෙන පබළු හා ලෝහ ද්‍රව්‍යය ඇසුරින් හඳුනාගත හැකිය. ඒවා තැන්පත් කිරීමට විවිධ ප්‍රමාණයේ කාල රක්ත වර්ණ මෙවලම් (BRW) භාවිත කර තිබේ (Senaviratne, 2007; මැන්දිස්, 2020). එසේම සමහර පියන්ගල් මත ඇති කුසලාන සළකුණු තුළින් යම් ආකාරයකට මිහිදන් කළ තැනැත්තා වෙනුවත් පවත්වනු ලැබූ ශව පූජාවන් හඳුනාගත හැකි අතර එය තහවුරු වන ලෙස තැනූ මැටි බඳුන් ද පාලිපොතාන මෙගලිතික සුසානයෙන් වාර්තාවී තිබේ. පාලිපොතාන සුසාන භූමියේ සමහර සුසානවල පියන්ගල් මතුපිට කුසලාන දක්නට ඇති අතර එම සළකුණුවල අවකාශීය ව්‍යාප්තිය සුසාන පොකුරු තුනක විද්‍යමාන වේ. එහි නැගෙනහිර හා බටහිර පොකුරුවල සාපේක්ෂව ප්‍රමාණයෙන් විශාල ශිලා මංජුසා සුසාන දෙකක පියන්ගල මත කුසලාන සළකුණු දක්නට ලැබේ. සුසාන පියන්ගල මත යම් අවපාත රටාවක් සටහන් කිරීම වනාහි නිශ්චිත ස්ථානයක් සහ ද්‍රව්‍යයක් බනාලිම සඳහා කුහරයක් ලෙස භාවිත වීම බව පෙන්වා දිය හැකිය. පාලිපොතාන සුසාන කැනීමේදී සුසානයට පිටත ගිණිකොණ දිශාවෙන් තැම්පත් කර තිබූ කුඩා මැටි බඳුනක් හමුවන අතර එම බඳුනේ පාදම B1 කුසලාන හා බොහෝ සෙයින් ගැලපෙන බව හඳුනාගැනීමට හැකි විය. මෙම බඳුන් කුසලාන සඳහා වූ යම් පූජාවිධියකට භාවිත කළ ඒවා ලෙස උපකල්පනය කළ හැකි වේ. සුසානයට බාහිරින් තැම්පත් කිරීමට හේතුව ඒවා පශ්චාත් ශ්වකර්මයකට අදාළ සුසාන ශ්වෝපචාරවලදී යම් යම් පූජා ද්‍රව්‍ය මළුවන් වෙනුවෙන් පිදීම අදටත් පවත්නා සම්ප්‍රදායකි. අනුව Gotamel ප්‍රදේශයේ ජීවමාන මෙගලිතික සම්ප්‍රදාය තුළ වසරකට වරක් සුසානය ආශ්‍රිතව පුදපූජා පැවැත්වෙන අතර මියගිය අයගේ ආත්මය සඳහා මත්පැන් පිදීමද සිදු කෙරෙන බවත් Gadaba ජන ප්‍රජාව මියගිය අයගේ ආත්මය වෙනුවෙන් ආහාර පිදීම සිදු කරන අතර Bondo ජනයින් මෙන්හිර සුසාන මත වාර්ෂිකව සත්ත්ව රුධිරය පිදීම කරනු ලබන බවත් හඳුනාගෙන තිබේ (Mendaly, 2017). මෙම අභිචාර ක්‍රමවලට අමතරව මියගිය තැනැත්තාගේ දේහය සුසාන භූමිය තුළ තබා සිදුකළ අභිචාරක්‍රම සඳහා භාවිත කළ බවට විශ්වාස කළහැකි ගලින් තැනූ අඩි 06 කට වඩා විශ්කම්භයෙන් යුත් වෘත්තාකාර ශිලා රවුම හා ඊට කුඩා වෘත්තාකාර ශිලා නිර්මාණය තම්නැත්තාගොඩැල්ල සුසාන භූමිය ආශ්‍රිතව දැකිය හැකිය. මෙම වෘත්තාකාර නිර්මාණය ලෝහ තාක්ෂණය භාවිත කර නිර්මාණය කර තිබෙන අතර මෙම කාරණා මගින් එම සංස්කෘතියේ ජීවත් වූ ජනපිරිසගේ සුවිශේෂ අභිචාර කටයුතු සිදුකළ බව ඉන් ගම්‍ය වේ. විශේෂයෙන්ම මෙවැනි නිර්මාණ බොහෝවිට මියගිය තැනැත්තා භූමිදානය කිරීමට පෙර මළ මිනිය තබා අභිචාර පැවැත්වීමට භාවිත කරන ලද ස්ථාන ලෙස ද හඳුනාගත හැකි සාධක වේ. එසේ නොවන්නේ නම් සුසාන භූමියක් අභ්‍යන්තරයේ මෙවැනි නිර්මාණ තිබීම කිසිදු පදනම් විරහිත කාරණයන් වේ. මෙම තත්ත්වයන්ට අනුව මෙම සාර්ව භූමිය තුළ ජීවත් වූ පූර්ව ඓතිහාසික ජන කණ්ඩායම් එම නිමිතයේ සංස්කෘතික භූ දර්ශනය වෙනස් කිරීමට ග්‍රාමීය ජනපද මෙගලිතික සුසාන, ග්‍රාමීය වැව්, මෙන්ම විවිධ ශිල්ප නිෂ්පාදන කටයුතු සිදුකරමින් මානව සාධකයේ තීරණාත්මක පියවරක් ඉදිරියට ගෙන ගොස් ඇති අතර එම තත්ත්වයන් එසමයේ ඓතිහාසික අවකාශය හඳුනාගැනීමට ඉවහල් වන බව පෙන්වාදිය හැකි අතර මෙම නව සොයාගැනීම් මෙරට ඉතිහාසය අධ්‍යනයට අතිශයින් වැදගත් වනු ඇති බව ද පෙන්වා දිය යුතුය.

ග්‍රන්ථ හා ලිපි නාමාවලිය

- මනමේන්ද්‍රආරච්චි, කේ. එන් හා ජී. අදිකාරී. (2014), අනුරාධපුර පුරා ජෛව විවිධත්වය භාවර්තමාන ජෛව විවිධත්වය, ජෛව විවිධත්ව ලේකම් කාර්යාලය, පරිසර හා පුනර්ජනනීය බලශක්ති අමාත්‍යාංශය.
- මැන්දිස්, ඩී. ටී. (2016), මධ්‍ය යාන් ඔය නිමිතයේ පූර්ව ඓතිහාසික සුසාන ආශ්‍රිත වාස්තුවිද්‍යාවල ARSUR 2016, The Proceeding of Second Archaeology Symposium, Department of Archaeology and Heritage Mangement, Rajarata University of Sri Lanka, 150- 153.
- මැන්දිස්, ඩී. ටී. ආර්. විතානාච්චි (2017), මධ්‍ය යාන් ඔය නිමිතයේ ජනාවාස පුරාවිද්‍යාව, පර්යේෂණ හා ප්‍රකාශන අරමුදල, ශ්‍රී ලංකා රජරට විශ්වවිද්‍යාලය,
- මැන්දිස්, ඩී. ටී. (2019), පුරාණ අනුරාධපුර සංස්කෘතික විකාශනය සහ භූ දර්ශනය, ඇස් ගොඩගේ සහ සනෝදරයෝ, මරදාන.
- Cooray, P.G., (1984), an introduction to the Geology of Sri Lanka, National Museum of Sri Lanka, Colombo.
- Coningshm, R.(1999), Anuradhapura The British – Sri Lanka Excavation at Anuradhapura Salgha Watta 2, BAR International Series 824.
- Deraniyagala,(1992), The Prehistory of Sri Lanka; An Ecological Perspective, Archaeological Survey Department. Colombo
- Deraniyagala, S.U. and M. Abyerathne, (2000), Redio Carbon Chronology of Anuradhapura, Sri Lanka: A revised age estimate, South Asian Archaeology 1997, European Association of South Asian Archaeologist, Vol. II,
- Dissanayake, Ranjith Bandara, (2018),Traversing the Megalithic funerary landscapes: The Yan Oya Middle basin archaeological survey, Postgraduate Institute of Archaeology, Colombo.
- Mendaly, S., (2017). Funeral Rituals and Megalithic Tradition: A Study on Some Ethnic Communities in South, Western Part of Odisha. Heritage: Journal of Multidisciplinary Studies in Archaeology, 3, Volume 5,
- Seneviratne, S. (1984), The Archaeology of the Megalithic - Black and Red Ware Complex in Sri Lanka, Ancient Ceylon.
- The Archaeology of the Megalithic - Black and Red Ware Complex in Sri Lanka, Art and Archaeology of Sri Lanka, Central Cultural Fund, Ministry of Cultural Affairs,
- The Ecology and Archaeology of the Seruwila: Copper Magnetite prospect North- East Sri Lanka in Sri Lanka Journal of Humanities. Vol. xxi (1&2):114-146, University of Peradeniya.
- Thanthilage, A. (2007), An Archaeo-Metallurgical Investigation of Sri Lankan Historical Bronzes, Unpublished PhD Thesis. Protohistory Copper Metallurgy in Sri Lanka: An Overviwe in Cutiwongs, N and De Silva (eds), Roland Silva Felicitation Volume, Post Graguate Institute of Archaeology, Colombo.
- Thanthilage, A. & I. Vithanage (2015), Resource Utilization in Sri Lankan Historical Iron Prpduction, Post Graguate Institute of Archaeology, Colombo.

පැතිගල් දෙකක් සහිත (Double Orthostat) මහා ශිලා සුසානය කැනීම් කිරීමට පෙර

පැතිගල් දෙකක් සහිත (Double Orthostat) මහා ශිලා සුසානය කැනීම් කරන අතර තුර

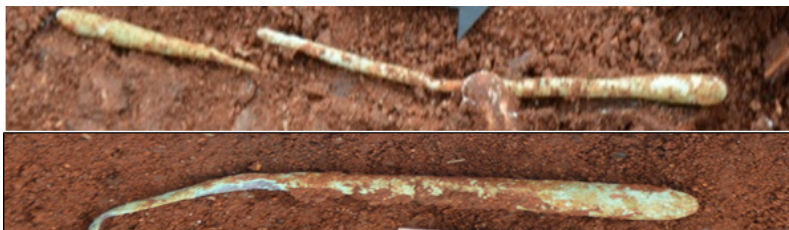
ශිලා මංජුසා සුසානයේ කොටසක් කැනීම් කරන අතර

ශිලා මංජුසා සුසානය කැනීම් අවසන් කළ පසුව

කැනීම් තුළින් හමු වූ විනිවිද පෙනෙන තිරුවානාවලින් නිර්මිත පබළු

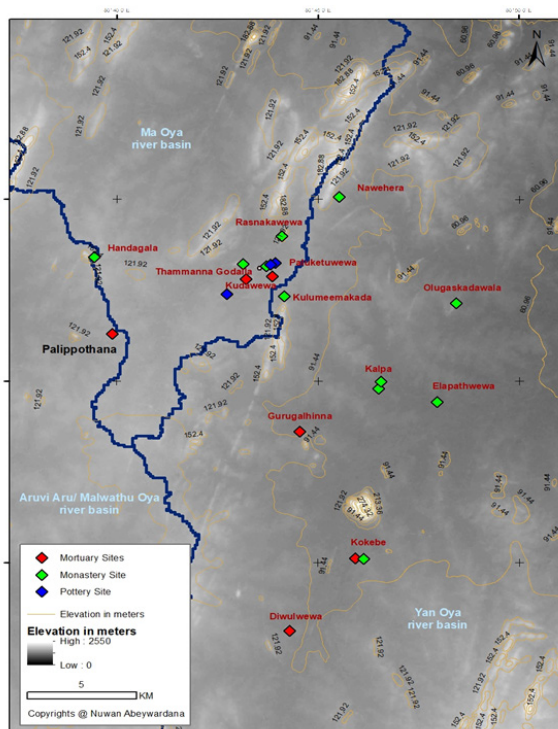
කැනීම් වලින් හමු වූ තඹ කුරු

කැනීම් වලින් හමු වූ වානේවලින් නිර්මිත කිනිස්ස

සුසානයේ අභ්‍යන්තරයේ මානව අස්ථි අවශේෂ තැන්පත් කර තිබූ මැටි බඳුන්

පාලිපොතාන සුසාන භූමියේ පිහිටීම